

ÁGOSTON ESZTER ILDIKÓ

A finalitas-elmélet behatolása a környezeti jogba

Bevezető

„Ma már semmi különösét nem látunk abban, hogy van vétkes és van objektív felelősség. Nem így volt azonban ez egy jó évszázaddal ezelőtt, amikor a szubjektív felelősségi rendszer általános diadalmaskodása mellett 1838-ban, a deliktuális viszonyoknak egy viszonylag szűk területén az objektív felelősség intézménye bevonult a történelembe.”¹ E ma is helytálló gondolatot az objektív felelősség megjelenéséről Mádl Ferenc fogalmazta meg a 20. század közepén, amikorra egy új felelősségi teória, a vétkes károkozásra is kiterjedő, objektív alapú felelősségi rendszer egyenjogúvá vált a korábbi, szubjektív alapú felelősségi rendszerrel. A vétkesség nélküli kárfelelősség elve először a 19. században jelent meg, majd folyamatosan feszítette szét a vétkességre alapított felelősségi rendszer egyeduralmát. Ebben az időben rengeteg elmélet született ezen új eszme indokolására, melyek közül széleskörűen elterjedt volt az aktív érdeke elve, az érdekelmélet. Az elmélet alapján: aki saját érdekében cselekszik, köteles viselni a tevékenysége során előállított károkat is. Ennek az elméletnek pedig egyfajta mellékhatásaként jelent meg a finalitas-elmélet, amely már úgy fogalmazott, hogy akinek célja valamely dolog tartása, üzem működtetése, vétkességére vagy annak fokára tekintet nélkül fel az ezek által okozott kárért. A tárgyi felelősség gondolat megerősödésében jelentős szerepet játszott a technika fejlődése, valamint az azzal együtt járó iparosodásban tömegesen megjelenő gépek, gyárak, üzemek sora. Az új felelősségi szisztéma a 20. század közepétől egyenértékű lett a korábbi, a kizárólag vétkességre alapított felelősségi rendszerrel. Végül törvényi szabályozást a lényegében máig változatlan, 1959-ben elfogadott Polgári Törvénykönyvben nyert, és a magánjogi terminológiában veszélyes üzemként gyökeresedett meg.² Ptk. 345.§ (1) bekezdése szerint: „Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. [...]” (2) bekezdése szerint „Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik.”

A veszélyes üzem működéséből eredő károk szabályainak ma hatályos szövege már az 1977-es Ptk. módosítás eredménye. Új elemként jelent meg ekkor a veszélyes üzemi felelősség analógiája a környezetre veszélyes tevékenységből eredő károkért való felelősség esetében. Így a Polgári Törvénykönyv 345. § (1) bekezdés harmadik mondata megfogalmazza a környezeti károkozásért való polgári jogi felelősséget.

¹ MÁDL Ferenc: *A deliktuális felelősség a társadalom és a jog fejlődésének történetében*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964. 355.

² MÁZI András: *A veszélyes üzemi kárfelelősség magyarországi fejlődése a polgári korszakban*. 1-3. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/49> (2012. 05. 02.)

Jelen tanulmány célja bemutatni a környezeti károkozásért való kártérítési felelősség szabályait, kiemelve a szabályozásban történt fő változásokat. A téma aktualitását a még 1998-ban született kormányhatározattal megindult polgári jogi kodifikációs folyamat újabb állomása adja, melyről még nem tudni, hogy e folyamat lezárásaként tekinthető-e. Korábban, 2009-ben már elkészült az új Polgári Törvénykönyv, ami azonban nem lépett hatályba. Mára pedig a Kodifikációs Főbizottság elkészített egy újabb szakmai szövegtervezetet. A két normaszövegben eltérően jelenik meg a környezeti károkért való felelősség szabályozása. A céloom elsősorban annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy szükséges-e a változás? Szükséges-e a Ptk. környezeti felelősségre vonatkozó részének a megváltoztatása? Ezzel összefüggésben pedig annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy amennyiben szükséges a módosítás, úgy az hogyan valósuljon meg?

A környezetvédelmi kártérítési felelősség

A környezetvédelemmel összefüggő kártérítési szabályozás Magyarországon azonos történeti háttérrel alakult ki, mint bárhol a világon. Kezdetben a környezeti károkozásért az általános, felróhatóságon alapuló kártérítési felelősség szabályai voltak alkalmazandók. Tehát a Ptk. 339. § (1) bekezdésében foglaltak szerint: „Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.”³ A bíróság ezen szabály alkalmazásával döntötte el a jogvitát általában minden olyan környezetvédelmet érintő perben, ahol a jogellenes magatartás a jellegénél fogva nem volt fokozott veszéllyel járó. Így például a Ptk. 339.§-a alapján állapította meg a felelősséget a Legfelsőbb Bíróság, amikor a felperes kútjának vizét az alperes trágyadombja és melléképületei szennyezték⁴, vagy amikor az alperes fái az árnyékolással kárt okoztak a felperesnek⁵, valamint akkor, amikor a halállományban következett be kár, az üzemi szennyvizek természetes vizekbe való bevezetésével,⁶ illetve az üzemből távozó szennyező anyagok által a terményekben keletkezett kár⁷ esetében.⁸

Ezt követően a jogfejlődés a felróhatóság alóli kimentési lehetőség szigorítása felé haladt. Ez azt jelentette, hogy a felelősség elbírálása a Ptk. 345.§-a alapján történt a környezetvédelmet érintő perek igen jelentős csoportjában. Ennek indoka, hogy az iparosodás következtében a környezeti károkozások megszorodtak, a keletkezett károk egyre veszélyesebbé, gyakran pedig visszafordíthatatlanná váltak.⁹ A legnagyobb problémát – amelyre a Legfelsőbb Bíróság egy olyan eset elbírálásakor mutatott rá, amikor egy üzemből származó nem mérgező anyag okozta a kárt¹⁰ – az jelentette, hogy a legtöbbször rendkívül nehéz volt a gyakorlatban annak megállapítása, hogy a károkozó az adott helyzetben elvárható magatartást tanúsította-e, illetve, hogy a károsult a kár elhárítása, csökkentése érdekében az adott helyzetben elvárható magatartást tanúsította-e. Ezért a Legfelsőbb Bíróság a környezetártalmak súlyos következményeinek ismeretében szigorított a gyakorlatán és a Ptk. veszélyes üzemért való felelősség szabályait rendelte alkalmazni azokban az esetekben, amikor a károsító tevékenység állandó, és olyan mérvű és jellegű, hogy a károsult azzal szemben nem képes eredményesen védekezni. Kimondta, hogy ilyen esetben a tevékenység veszélyes jellegét kell megállapítani és a károkozót vétkességre tekintet nélkül a kár megtérítésére kell kötelezni.¹¹

³ BÁNDI Gyula: *Környezetjog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 212.

⁴ LB P törv. I. 20 659/1968.

⁵ LB P törv. I.20 147/1974.

⁶ LB Pf III.B.20 054/1965.

⁷ LB Pf IV. 21 132/1964.

⁸ ZOLTÁN Ödön: *Kártérítési felelősség a környezet védelmében*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985. 82.

⁹ BÁNDI, 2004. 212.

¹⁰ Az 1972. május 5-én hozott Pf I. 20 241/1970. sz. határozat, P. törv. V. 20 190/1975.

¹¹ ZOLTÁN, 1985. 85-86.

Következő lépcsőként sor került az objektív felelősség törvényi elfogadására, melynek a fent ismertetett bírói gyakorlat nyitott utat. Az emberi környezet védelméről szóló 1976. évi II. törvény 46. §-a mondta ki elsőként a környezeti károkozásért való objektív kártérítési felelősséget. „Aki az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységével másnak kárt okoz, a Polgári Törvénykönyvnek a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályai szerint köteles a kárt megtéríteni.” A törvény alapján tehát a Ptk. fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályait kell alkalmazni. Ezt követően pedig, hogy ez a felelősségi szabály egyértelműen alkalmazandó legyen, a Ptk. az 1977-es módosítása során, a környezetvédelmi törvény fentebb említett szakaszával összhangban, kiegészült azzal, hogy „ezeket a szabályokat kell alkalmazni arra is, aki az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységével másnak kárt okoz”. Az így kiegészült rendelkezés máig nem változott, a hatályos Ptk-ban is ugyan így található. 345.§ (1) bekezdése szerint: „Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik. Ezeket a szabályokat kell alkalmazni arra is, aki az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységével másnak kárt okoz.”

Fontos kiemelni, hogy annak ellenére, hogy a környezetre veszélyes tevékenységgel okozott kárért való felelősség esetében a veszélyes üzemi felelősség analógiája áll fenn, a kettőt nem lehet azonosítani. Így a környezeti kár vonatkozásában nem a veszélyes üzemi elemet kell keresni, hanem a környezet veszélyeztetését. Tehát az objektív kártérítési felelősség három elemének (jogellenes magatartás, okozati összefüggés, kár) vizsgálatakor a jogellenesség kérdésénél a környezetvédelmi jogellenességet kell vizsgálni.¹² Ezt pontosan értelmezi a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (Kvt.): „környeztkárosítás: az a tevékenység vagy mulasztás, amelynek hatására környeztkárosodás következik be”.¹³ Környeztkárosodás pedig "a környezetben, illetve valamely környezeti elemben közvetlenül vagy közvetve bekövetkező, mérhető, jelentős kedvezőtlen változás, illetve valamely környezeti elem által nyújtott szolgáltatás közvetlen vagy közvetett mérhető, jelentős romlása". Ezen túlmenően a törvény tartalmazza a kártérítési felelősségi alakzat többtelemeit, egyes részletes szabályait, melyekre még a későbbiek során röviden visszatérek.

A felelősség egyes elemeinek részletezését jelen tanulmány nem kívánja meg, azonban a jogellenes magatartás és a bekövetkezett kár közötti okozati összefüggés bizonyításával felmerülő nehézségeket szükséges kiemelni, mivel ez elengedhetetlen a tanulmány alapját képező kérdések megválaszolásához, valamint a levont következtetések tisztánlátásához.

Annak ellenére, hogy a kártérítési felelősség a leggyakrabban igénybevett polgári jogi környezetvédelmi eszköz, mégsem tölti be a környezetvédelem körében azt a szerepet, amelyet betölthetne. A környezetártalmak által okozott károk igen magas számához képest az érvényesített kártérítési igények száma kevés. Ez az igényérvényesítéssel kapcsolatos nehézségekkel függ össze.¹⁴ Legtöbbször pedig épp az okozati összefüggés nehézkes bizonyíthatósága miatt nem kerül sor az igényérvényesítésre. A környezeti károokra jellemző az időben és térben való elhúzódás, valamint, hogy gyakran több károkozót, illetve meghatározhatatlan számú károsultat érintenek. Ezek azok a tényezők, melyek problémát jelentenek az okozatosság megállapításakor. Itt térek vissza a környezet védelmének általános szabályairól szóló törvényre. Az 1995. évi LIII. törvény jelentős segítséget ad az okozati összefüggés bizonyíthatósága terén, amikor a kártérítési felelősség részletszabályait határozza meg. Az egyik ilyen segítség, amelyet ki is emelek, az egyetemleges felelősségi szabály lefektetése, mely valójában egy vélelem. Ez segíti a károsultat abban, hogy ne kelljen a felelős személy megállapítása miatt nyomozást végeznie. A vé-

¹² BÁNDI, 2004. 212-214.

¹³ Kvt. 4. § 12., 13.

¹⁴ ZOLTÁN, 1985. 80.

lelem alapján: 102.§ (1) bekezdés szerint „A jogsértő tevékenységért való felelősség [...] annak az ingatlannak a tulajdonosát és birtokosát (használóját) egyetemlegesen terheli, amelyen a tevékenységet folytatják, illetőleg folytatták. (2) bekezdése szerint A tulajdonos mentesül az egyetemleges felelősség alól, ha megnevezi az ingatlan tényleges használóját, és kétséget kizáróan bizonyítja, hogy a felelősség nem őt terheli.” A törvény ezt a vélelmet kiterjeszti a nem helyhez kötött (mozgó) környezetszennyező forrás tulajdonosára és birtokosára is.

Ezen túlmenően a környezetvédelmi törvény a károkozói oldalon történő jogutódlás kérdését is próbálja tisztázni két kiegészítő szabállyal (102. §, 104. §),¹⁵ ezzel segítve az okozatosság bizonyíthatóságát.

Az okozati összefüggés bizonyításának további nehézsége, ahogyan ez már fentebb említésre került, hogy a környezeti károk gyakran időben elhúzódnak. Sok esetben a károkozó magatartás és a kár megjelenése, felismerése között több év telik el. A Ptk. alapján objektív felelősség esetében az elévülési idő három év, ami a többi polgári jogi felelősséghez képest rövidebb. A környezeti károk vonatkozásában a legnehezebb annak megállapítása, hogy mikor veszi kezdetét az elévülés? Erre a Ptk. nem ad egyértelmű választ és ezt a problémát a környezetvédelmi törvény sem oldja fel. Nem tisztázott, hogy mi a kezdeti időpont: a kár okozása, a kár észlelése, a károkozó cselekmények folyamatának kezdete vagy vége.¹⁶

A környezeti károkozásért való felelősség szempontjából lényeges rendelkezése a hatályos Ptk.-nak a kártérítés módjának szabályozása. A Törvénykönyv a környezetvédelmi törvénnyel harmonizálva, elsősorban az emberi környezet eredeti helyreállítását követeli meg.¹⁷ Ezt szűken kell értelmezni, és kifejezetten fizikai értelemben kell alkalmazni. A kártérítésre, a kár pénzbeli megtérítésére csak akkor kerülhet sor, ha az eredeti állapot helyreállítása nem lehetséges.¹⁸ A Ptk. ezen rendelkezése nagyon fontos a környezetvédelem szempontjából. A környezetvédelmi perekben elsősorban nem a károsult egyéni sérelme áll a középpontban, hanem a környezetben bekövetkezett kár miatt a közérdekben bekövetkezett sérelem. Sajnos azonban a mai ítélkezési gyakorlat azt mutatja, hogy a Ptk. ezen rendelkezése legtöbbször háttérben marad. Leginkább a pénzkártérítés kerül előtérbe, nem is vizsgálva azt, hogy lehetséges-e a természetbeni helyreállítás.¹⁹

Ptk. kodifikáció és a környezeti kárfelelősség

Azzal, hogy hazánkban az 1998-as kormányhatározattal megindult a polgári jog rekodifikációja, a Ptk. fenti rendelkezései is görcső alá kerültek. A kodifikáció eredményeként 2009-ben megjelent egy új Polgári Törvénykönyv,²⁰ amely azonban mégsem lépett hatályba. Ez a törvény egy teljesen új gondolatot alapul véve, önálló fejezetet hozott létre a környezeti károkért való felelősség szabályainak. Ez arra, a felelősség különleges eseteinek szabályozásának szempontjából fontos elméleti alapkérdésre vezethető vissza, mely az új Ptk. koncepciójával kapcsolatosan került előtérbe. A kodifikáció során vita merült fel atekintetben, hogy a rendszerváltás után meg-

¹⁵ Kvt. 102.§ (4) bekezdés: „Ha több környezethasználó közösen hoz létre olyan gazdálkodó szervezetet, amelyben korábban végzett azonos vagy egymást kiegészítő tevékenységüket egyesítik, a környezetvédelmi kötelezettségek tekintetében a létrehozott gazdálkodó szervezet az alapítók jogutódjának minősül, felelőssége pedig az alapítókkal egyetemleges.”

Kvt. 104. §. „Ha a jogsértő tevékenységet folytató személyében változás áll be, e tevékenységet folytatóval szemben a jogutód felelősségének szabályait kell alkalmazni, kivéve, ha a felek a szerződésben ettől eltérően állapodtak meg.”

¹⁶ BÁNDI, 2004. 216-217.

¹⁷ Ptk. 355. § (1) bekezdés: „A kárért felelős személy köteles az eredeti állapotot helyreállítani, ha pedig az nem lehetséges, vagy a károsult azt alapos okból nem kívánja, köteles a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát megtéríteni.”

¹⁸ BAJOR Rita: A környezeti kárfelelősség fejlődése Magyarországon. *Sectio Juridica et Politica, Miskolc* XVII. évf., 2 (2009) 469.

¹⁹ BAKÁCS Tibor: *Magyar Környezeti jog*. Springer Hungarica Kiadó Kft., Budapest, 1992. 87.

²⁰ 2009. évi CXX. Törvény a Polgári Törvénykönyvről.

hozott külön törvények milyen mélységben kerüljenek bele a Ptk-ba. Szükséges-e a teljes inkorporáció, vagy elég csak a külön törvények elvi rendelkezéseinek bevétele.²¹ Végül az elfogadott törvényszövegben igen mélyen sikerült az inkorporálás a környezeti kárért való felelősség tekintetében. A létrehozott önálló fejezet²² többnyire a már ismertett környezetvédelmi törvény rendelkezéseinek átvétele. Az új Ptk.-ban külön tényállásban lett megfogalmazva a környezeti kárért való felelősség (5:538. §), valamint belekerült a normaszövegbe az egyetemleges felelősségi szabály (5:539. §). Emellett teljesen új elemként jelent meg a minősített befolyással rendelkező tag felelősségének rendezése (5:540. §), valamint a fogyasztóvédelem eszköztárából már jól ismert nyilvános elégtételadás intézménye.²³ További újdonság, hogy a jogalkotó - felismerve azt, hogy sok esetben a környezeti károk az azt előidéző cselekmény elkövetését követően csak évek múltán jelentkeznek - a kártérítési igény érvényesítésére kivételesen hosszú, 30 éves jogvesztő határidőt állapított meg, azonban az elévülési kezdeti időpontja továbbra is tisztázatlan maradt.²⁴

Azt követően, hogy ez a 2009-es törvény végül nem lépett hatályba, újra felállt a Kodifikációs Főbizottság, és mára el is készült az újabb Polgári Törvénykönyv szakmai szövegtervezete,²⁵ amely a korábbtól, a környezeti kárfelelősség tekintetében teljesen eltérő, és szinte teljesen azonos a jelenleg hatályban lévő Ptk. vonatkozó rendelkezéseivel. Ebben a tervezetben a felelősség egyes eseteit külön cím alatt találhatjuk, amelyben önálló fejezetet a környezeti károkért

²¹ SZALMA József: *Szerződésen kívüli (deliktális) felelősség az európai és magyar magánjogban*. ELTE-ÁJK Bírör Kiadó, Budapest-Miskolc, 2008. 294.

²² 2009. évi CXX. Törvény a Polgári Törvénykönyvről: Hatodik Rész, 2. Cím, IV. fejezet: Felelősség a környezeti kárért

5:538. § [A felelősség alapja]

(1) bekezdés: „Aki környezeti kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a környezeti kárt tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok vagy a károsult elháríthatatlan magatartása okozta.”

(2) bekezdés: „Az atomkárnak minősülő környezeti kárra az atomkárokért való felelősség szabályait kell alkalmazni.”

5:539. § [Egyetemleges felelősség]

(1) bekezdés: „A környezeti kárért való felelősség – az ellenkező bizonyításáig – annak az ingatlan a környezeti kár bekövetkezésének időpontját követő mindenkorai tulajdonosát és birtokosát (használóját) egyetemlegesen terheli, amelyen a környezetkárosító magatartást folytatták.”

(2) bekezdés: „A tulajdonos mentesül a felelősség alól, ha megnevezi az ingatlan tényleges használóját és bizonyítja, hogy a környezeti kár bekövetkezésében nem hatott közre.”

(3) bekezdés: „Az (1) és (2) bekezdés rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni a nem helyhez kötött (mozgó) környezetet károsító forrás tulajdonosára és birtokosára is.”

(4) bekezdés: „Ha több károkozó közösen hoz létre olyan szervezetet, amelyben korábban végzett azonos, vagy egymást kiegészítő tevékenységüket egyesítik, a létrehozott szervezet e fejezet alkalmazásában az alapítók jogutódjának minősül, felelőssége pedig az alapítókkal egyetemleges.”

5:540. § [A minősített befolyással rendelkező felelőssége]

„A környezeti kárért felelős károkozóval egyetemlegesen felel a károkozó szervezetben legalább minősített befolyással rendelkező személy. Ha a károkozó elismert vállalatcsoporthoz tartozó ellenőrzött társaságnak számít, az uralkodó tag egyetemlegesen felel az okozott környezeti kárért.”

5:541. § [Nyilvános elégtétel adása]

(1) bekezdés: „A bíróság a közérdekű kereset indítására jogosult kérelmére elrendelheti, hogy a károkozó a jogsértést megállapító jogerős ítéleti rendelkezés közzétételéről országos napilapban vagy honlapján, saját költségére gondoskadjon. A közlemény szövegéről és a közzététel módjáról a bíróság dönt.”

(2) bekezdés: „A környezeti károkozás miatti közérdekű kereset indításának részletes feltételeiről külön törvény rendelkezik.”

5:542. § [A kártérítési igény érvényesítésére nyitva álló idő]

„A környezeti károkért való felelősség harminc évig érvényesíthető. A határidő elmulasztása jogvesztéssel jár. „<http://www.magyarokozlony.hu/pdf/1688> (2012. 05. 02.)

²³ GADÓ Gábor: Az új Polgári Törvénykönyv védelmében. *Élet és Irodalom* LIII. évf., 44 (2009) 6. http://www.efoesz.hu/download/updk_c_gado_gabor_az_uj_polgar_torvenykonny_vedelmeben.pdf (2012. 05. 25.)

²⁴ BÁNDI Gyula: *Környezeti jog*. Szent István Társulat, Budapest, 2011. 370.

²⁵ Új Polgári Törvénykönyv a Kodifikációs Főbizottság Javaslatára, 2012.

való felelősség nem kapott. Fennmaradt a veszélyes üzemi felelősség analógiájaként történő szabályozás, azaz, hogy „A veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint felel az is, aki az emberi környezetet veszélyeztető magatartásával másnak kárt okoz.”²⁶ valamint az egyes részletszabályok sem kerültek bele végül a kódexbe. Kikerült a normaszövegből a harminc éves elévülési idő szabálya is, így továbbra is maradt a korábbi 3 évben meghatározott elévülés. Tehát ebben az új Ptk-ban egyáltalán nem valósult meg az inkorporáció a környezetvédelemmel kapcsolatos törvények kártérítésre vonatkozó szabályainak tekintetében, így jelenleg ott tartunk, hogy a környezeti kárfelelősség lényegében nem változott, illetve nem fog változni, ha a tervezet törvényi alakot ölt és hatályba is lép. Ezt a kijelentésemet még pontosítom azzal, hogy a kártérítés szabályai a környezetvédelem szempontjából negatív irányba változtak azáltal, hogy a kártérítés módját a 2012-es Ptk. tervezet egyértelműen pénzbeli megtérítésre szűkítette, és a természetbeni helyreállítás elsődlegessége, még, mint lehetőség is kikerült a törvényi megfogalmazásból.²⁷

A német példa

Európa legtöbb országában a környezetvédelmi magánjogot szomszédjogi problémaként kezelik. A Polgári Törvénykönyvekben a környezeti károkért való civil jogi felelősség szabályait általában szigorú, objektív felelősségi szabályok között találhatjuk, de van olyan ország – mint például Németország és Ausztria –, ahol szubjektív alapokon kezelik az ilyen kártérítést. Elmondható, hogy szinte minden európai országban elsődleges az in integrum restitutio. A Polgári Törvénykönyvekben való szabályozáson felül pedig a részletszabályokat külön törvény tartalmazza.

Példaként Németországot emelem ki, ahol a Polgári Törvénykönyv (Bürgerliches Gesetzbuch, továbbiakban: BGB) 823. szakaszát (BGB § 823 Abs. (1) „Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet.” Abs. (2) „Die gleiche Verpflichtung trifft denjenigen, welcher gegen ein den Schutz eines anderen bezweckendes Gesetz verstößt. Ist nach dem Inhalt des Gesetzes ein Verstoß gegen dieses auch ohne Verschulden möglich, so tritt die Ersatzpflicht nur im Falle des Verschuldens ein.”²⁸) és az 1004. szakaszát (BGB § 1004 Abs. (1) „Wird das Eigentum in anderer Weise als durch Entziehung oder Vorenthaltung des Besitzes beeinträchtigt, so kann der Eigentümer von dem Störer die Beseitigung der Beeinträchtigung verlangen. Sind weitere Beeinträchtigungen zu besorgen, so kann der Eigentümer auf

²⁶ Új Polgári Törvénykönyv a Kodifikációs Főbizottság Javaslatára, 2012. 6:532. § (2). <http://www.kormany.hu/download/0/d7/70000/%C3%9A%20Polg%C3%A1ri%20T%C3%B6rv%C3%A9ny%C3%B6nyv%20-%20a%20Kodifik%C3%A1ci%C3%B3s%20F%C5%91bizotts%C3%A1g%20Javaslat%20-%20k%C3%B6zz%C3%A9t%C3%A9telre.pdf#IDocumentBrowse> (2012. 05. 02.)

²⁷ Új Polgári Törvénykönyv a Kodifikációs Főbizottság Javaslatára, 2012.: Negyedik Rész, XXVI. Cím, LXVIII. Fejezet; Felelősség fokozott veszéllyel járó tevékenységért

6:532. § (A veszélyes üzemi felelősség)
(1) bekezdés „Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik.”

(2) bekezdés „A veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint felel az is, aki az emberi környezetet veszélyeztető magatartásával másnak kárt okoz.”

<http://www.kormany.hu/download/0/d7/70000/%C3%9A%20Polg%C3%A1ri%20T%C3%B6rv%C3%A9ny%C3%B6nyv%20-%20a%20Kodifik%C3%A1ci%C3%B3s%20F%C5%91bizotts%C3%A1g%20Javaslat%20-%20k%C3%B6zz%C3%A9t%C3%A9telre.pdf#IDocumentBrowse> (2012. 05. 02.)

²⁸ BGB 823. § Abs. (1) „Aki más életét, testi épségét, egészségét, szabadságát, tulajdonát vagy egyéb jogát szándékosan vagy gondatlanul jogellenesen sérti, köteles az abból eredő kárt megtéríteni. (2) Ugyanez a kötelezettsége áll fenn annak, aki egy más védelmet szolgáló törvényt megsért. Amennyiben a törvény értelmében annak megsértése vétkességre tekintet nélkül is lehetséges, a kártérítési kötelezettség csak vétkesség esetén áll fenn.”

Unterlassung klagen.”²⁹) alkalmazzák a környezeti károkért való polgári jogi felelősségre.³⁰ Az előbbi szakasz az általános kártérítési kötelezettséget fogalmazza meg, amely gyakorlatilag a magyar Ptk. 339. §-ára rímel, míg az utóbbi a szomszédjog talajáról kiindulva szabályozza a környezetvédelmi felelősséget.³¹ Emellett 1991-től létezik a Környezetvédelmi Felelősségi Törvény, mely részletesen tartalmazza a környezeti károkért való kártérítés szabályait, objektív alapokra helyezve azt.³² Az elévülés ideje érthetően és a környezeti károk sajátosságaira tekintettel van szabályozva. Az általános polgári jogi elévülési idő 3 év,³³ mely szubjektív határidő. Ennek kezdeti időpontját a BGB a „követelést megalapozó körülményekről és a kötelezett személyről való tudomásszerzés idejétől” határozza meg.³⁴ Emellett a BGB külön rendelkezik az élet, testi épség, egészség megsértéséből származó kártérítési igények elévülési idejéről, egy hosszú, jogvesztő jellegű, objektív határidő meghatározásával.³⁵ Ezek a kártérítési igények – és ide tartozik a környezet veszélyeztetésével okozott károkért való felelősség – „a cselekmény elkövetésétől, a kötelezettségszegéstől vagy egyéb kárt előidéző eseménytől számított 30 év alatt évülnek el”. Tehát a német polgári jog megfelelően rendelkezik az elévülésről, nincs hiányosság a tekintetben, hogy honnan kell számítani azt. Továbbá, fontos kiemelni, hogy a BGB a kártérítés módjaként a természetbeni helyreállítás elvét alkalmazza,³⁶ azaz „aki kártérítésre marasztalt, köteles azt az állapotot helyreállítani, amely fennállt volna, ha a kártérítésre kötelező körülmény nem lépett volna fel”. Emellett pedig szabályozza a pénzbeli térítés esetét is,³⁷ de csak abban az esetben, ha a természetbeni helyreállítás valamely okból nem lehetséges.³⁸

Összegzés

Összefoglalva a fentieket, láthatjuk, hogy a polgári jogi kodifikációs folyamat során született két normaanyagban (a 2009. évi CXX. Törvény a Polgári Törvénykönyvről, valamint az Új Polgári Törvénykönyv a Kodifikációs Főbizottság Javaslata, 2012.) eltérően jelenik meg a környezeti károkért való felelősség szabályozása. Így, amíg a 2009-ben elfogadott normaszöveg egy telje-

²⁹ BGB 1004. § Abs. (1) „Amennyiben valakit az elvonás és visszatartás kivételével tulajdonában korlátoznak, a tulajdonos követelheti a zavarótól a korlátozás megszüntetését. További korlátozás esetén a tulajdonos abbahagyás iránt nyújthat be keresetet.”

³⁰ <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html#BJNR001950896BJNG023101377> (2012. 07. 13.)

³¹ JULESZ Máté: *A környezeti civil felelősség Franciaországban, Németországban és Magyarországon* <http://jesz.ajk.elte.hu/julesz14.html> (2012. 05. 25.)

³² TÁRCZY Edit Zsuzsanna: *Környezeti károkért való felelősség az Európai Unió tagállamaiban. E-tudomány 4* (2010) 16-17. http://www.e-tudomany.hu/etudomany/web/uploaded_files/20100404.pdf (2012. 05. 25.)

³³ BGB § 195 Die regelmäßige Verjährungsfrist beträgt drei Jahre. <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html#BJNR001950896BJNG023101377> (2012. 07. 13.)

³⁴ BGB § 199 Abs. (1) „Die regelmäßige Verjährungsfrist beginnt, soweit nicht ein anderer Verjährungsbeginn bestimmt ist, mit dem Schluss des Jahres, in dem

1. der Anspruch entstanden ist und

2. der Gläubiger von den den Anspruch begründenden Umständen und der Person des Schuldners Kenntnis erlangt oder ohne grobe Fahrlässigkeit erlangen müsste.” <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html#BJNR001950896BJNG023101377> (2012. 07. 13.)

³⁵ BGB § 199 Abs. (2) „Schadensersatzansprüche, die auf der Verletzung des Lebens, des Körpers, der Gesundheit oder der Freiheit beruhen, verjähren ohne Rücksicht auf ihre Entstehung und die Kenntnis oder grob fahrlässige Unkenntnis in 30 Jahren von der Begehung der Handlung, der Pflichtverletzung oder dem sonstigen, den Schaden auslösenden Ereignis an.” <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html#BJNR001950896BJNG023101377> (2012. 07. 13.)

³⁶ BGB § 249 Abs. (1) „Wer zum Schadensersatz verpflichtet ist, hat den Zustand herzustellen, der bestehen würde, wenn der zum Ersatz verpflichtende Umstand nicht eingetreten wäre.” <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html#BJNR001950896BJNG023101377> (2012. 07. 13.)

³⁷ BGB § 251 Abs. (1) 1 „Soweit die Herstellung nicht möglich oder zur Entschädigung des Gläubigers nicht genügend ist, hat der Ersatzpflichtige den Gläubiger in Geld zu entschädigen.” <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html#BJNR001950896BJNG023101377> (2012. 07. 13.)

³⁸ SZALMA, 2008. 288-289.

sen új fejezetben rendelkezett a környezeti felelősségről, addig a 2012-es szövegtervezet a jelenleg hatályos Ptk. rendszerét vette alapul. Így, amíg a 2009-es joganyag a felelősség érvényesítésére kivételesen hosszú, harminc éves jogvesztő határidőt állapított meg a környezeti kár vonatkozásában, addig az újonnan elkészült jogszabálytervezet ezeket a rendelkezéseket mellőzte, és a veszélyes üzemi felelősség analógiájaként három évben határozta meg azt. Így, amíg a 2009-es, hatályba nem lépett Ptk. – a jelenleg hatályos Ptk.-val egyezően – a kártérítés módjának vonatkozásában elsősorban az emberi környezet eredeti állapotának helyreállítását követelte meg, addig a Kodifikációs Főbizottság mostani tervezetéből ez kimaradt.

Arra a kérdésre, hogy szükséges-e a Ptk. környezeti felelősségre vonatkozó részének megváltoztatása, illetve, hogy annak mi lenne, mi lehetne a legmegfelelőbb útja, eltérő válaszokat találunk a szakirodalomban. Az egyik oldal véleménye szerint a korábbi, 2009-es Ptk.-ban külön cím alatt megjelenő környezeti kárfelelősség indokolt és szükségszerű, valamint az elévülési idő meghosszabbítása is öröndetes.³⁹ A másik oldal véleménye pedig az, hogy a károkozás különleges esetei vonatkozásában nem kell a külön törvények szabályait teljesen áttemelni a polgári jogi kódexbe, mivel ez viszonylag változó, dinamikus joganyag.⁴⁰

Véleményem szerint a magyar szabályozásnak az elévülési idő tekintetében követnie kellene a német példát. Egyébként ez a legtöbb európai országban hasonlóan van szabályozva. Továbbá, célszerűnek tartanám a környezeti károkért való felelősség szabályait a Ptk.-ban külön tényállásként megfogalmazni, hiszen ezáltal érezhetőbbé válna, hogy kifejezetten nem veszélyes üzemről beszélünk, hanem külön, speciális felelősségi esetről, amely a vétkességet nem vizsgálja. Véleményem szerint a 2009-es Ptk. részletes rendelkezései komoly segítséget jelentettek volna az igényérvényesítések megkönnyítésében, az okozatosság bizonyításában. Azonban érdemes lenne elgondolkodnunk azon, hogy a jelenleg hatályos szabályozás megtartása mellett – ami a jelenlegi helyzetet tekintve továbbra is marad – létre kellene hozni a német Környezeti Felelősségi Törvényhez hasonló törvényt, amely egy helyen, egységesen és érthetően szabályozná a környezetet veszélyeztető emberi tevékenységgel okozott károkkal kapcsolatos polgári jogi igények szabályait. Ebben a törvényben pedig – ha már a Ptk.-ból eltűnni látszik – speciális szabályként be kellene emelni, hogy a környezeti károkért való kártérítési felelősség módja elsődlegesen az eredeti állapot helyreállítása, pénzbeli kártérítésre pedig csak akkor lehet kötelezni a kárért felelős személyt, üzemet, ha az „*in integrum restitutio*” valamely okból nem lehetséges.

ESZTER ILDIKÓ ÁGOSTON

Finalitas-penetration of theory to environmental law

(Summary)

6:532. § The responsibility for operational risk

“(1) Who is engaged in high-risk activities is obliged to pay for any resulting damage. Exempted from liability is the person who proves that the damage was caused by an unavoidable cause, which is associated with a high-risk beyond the scope of activities.

³⁹ BOBVOS Pál – CSÁK Csilla – HORVÁTH Szilvia – MIKLÓS László – OLAJOS István – PRUGBERGER Tamás – SZILÁGYI János Ede: A szennyező fizet alapelv érvényesülése a mezőgazdaságban. *Agrár-és Környezetjog* 1 (2006) 35. <http://www.uni-miskolc.hu/~agrarjog/ujzag/jaelnoi.pdf> (2012. 05. 25.)

⁴⁰ SZALMA, 2008. 303.

(2) According to the responsibility of operational risk, the person is also liable who causes damage to other persons through activities that endanger the human environment.”

The above cited provision of the new Civil Code draft rhymes with the paragraphs of the current Civil Code 345. § (1) in force. The law applies the rules of responsibility for operational risk in case of environmental damage. The cause of liability is classified by the possibilities of justifications. Mainly the tightening of this distinguishes the objective liability shapes (beyond control) from the general (reasonable conduct under the circumstances). Another distinguishing criterion is the nature of operational risk, which establishes the application of special rules. It is important, however, that despite the fact that in case of liability for the damage caused by activities dangerous to the environment the analogy of the operational responsibility is valid, the two can not be identified. Thus, in relation to the environmental damage, not the operational risk item is to be looked for but the environmental risk. At the objective examination of the three elements of liability for damage (unlawful conduct, damage, causal relation) in case of illegality the environmental illegality has to be considered.

In Hungary, the government decided in 1998 to recodificate civil law, with reference to the outdated, incomplete, inconsistent standard material of the Civil Code. The codification process was first adopted in 2009 into the Civil Code, which did not come into force. After that the Codification Commission was reinitiated and now the professional draft of the Code is ready and available.

The aim of the paper is to present the rules of liability for environmental damage, highlighting the changes in the codification process.

Thus, while the standard adopted in 2009 had a completely new text on the environmental liability, the draft of 2012 is based on the current Civil Code system. Thus, while the 2009 legislation determines an exceptionally long, thirty-year forfeit deadline for responsibility validation of environmental damage -same as the current policy of waste management-, the newly completed legal standard ignores these provisions and defines the responsibility for operating dangerous analogy to three years. Thus, while the current Civil Code requires as a way of compensation in respect of the first line of the human environment the restoration of the original condition, the High Commission Codification missed it completely.

Has the responsibility for environmental damage changed in its core? If so, how? Is the change necessary? Would the maintenance of the relevant parts of the 2009 draft have been justified in the current draft? Would it be necessary to take into account when determining the limitation period, that the environmental damage they are causing in many cases appear only after long years have passed? The author seeks to answer these question in the paper.